

Ayyıldız, A.A. (2022). Kadınlaşan göç olgusunda ağbağların ve sosyal sermayenin sosyal uyum üzerindeki etkisi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 304-325.

DERLEME | REVIEW

Başvuru Tarihi: 29/07/2022

Kabul Tarihi: 03/12/2022

KADINLAŞAN GÖÇ OLGUSUNDA AĞBAĞLARIN VE SOSYAL SERMAYENİN SOSYAL UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effects of Networks and Social Capital on Social Cohesion from The Perspective of Feminization of Migration

Ali Artam AYYILDIZ *

* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 100/2000 Göç Çalışmaları Doktora Programı, aliayyildiz@hacettepe.edu.tr, 0000-0002-3854-4906

ÖZ

Toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel özellikler ve etkiler barındıran göç; hem göç veren hem de göç alan toplumların dinamiklerinde değişime neden olmaktadır. Göç süreci sonrasında ortaya çıkan sosyal, politik, mekânsal ve ekonomik yapılar hem göçmenleri hem de ev sahibi ülkenin insanlarını etkilemektedir. Kadın ve erkek açısından göç nedenleri, göç etme süreci ve göç edilen ülke politikaları, göçmenlerin entegrasyonunu ve sosyal uyumunu etkilemektedir. Göç eden nüfusun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşmakta ve kadınlar vasıflı ya da vasıfsız nitelikte, mülteci, göçmen gibi farklı statülerle göç sürecine katılmaktadırlar. Kadının göç sürecinde ve göç sonrasında yaşadığı dezavantajlı durumlarla mücadele edebilmesinde ağbağ (network) kuramı ve sosyal sermaye kavramlarının, kadının göç ettiği yeni topluma uyum gösterebilmesinde ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında oynadığı roller olumlu ve olumsuz yönleriyle bu makalede ele alınmaktadır. Kadın göçmenlerin toplum içinde güçlendirilmesini amaçlayan programların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, göç, ağbağ, sosyal sermaye, sosyal çalışma

ABSTRACT

The concept of migration which has social, political, economic and cultural aspects and effects causes great transformations in societal dynamics in both sending and receiving countries. Social, political, spatial and economic structures which occurs after the migration process both affects the immigrants and the people of the host country. The reasons behind the migration from both male and female perspectives, the course of migration and the politics of the receiving country affects the integration and social cohesion dynamics of the migrants. Nearly half of the population of migrants consists of women and they participate the migration process as qualified or unqualified attributes and can be in different statuses such as being a refugee or an immigrant. In this article the network theory and social capital concepts is discussed for their roles in coping mechanisms of women under disadvantaged situations and their positive and negative effects in adaptation of women into the new society and their roles in women's achievement of social cohesion. Implementation of the programs aiming to strengthen the position of migrant women in society is suggested.

Keywords: *Women, migration, network, social capital, social work*

GİRİŞ

Bu makale, kadınlaşan göç olgusu bağlamında göç sürecinin belirleyicileri arasında önemle ele alınan iletişim ağlarını ve bu yolla gelişen sosyal sermaye kavramını irdelerken kadın odağında engelleyici ve fırsat yaratıcı pencereleri aralamaktadır. Kadınlaşan göç olgusu aynı zamanda göç sürecinde yaşanan güçlülere toplumsal cinsiyet açısından bakılmasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda göç sürecinde yaşanan sorunların çözümünde kadın odaklı yaklaşımın benimsenmesi ailenin iyilik durumunu iyileştirecektir. Kadın göçmenin çocuk yetiştirmede önemli rolünün olması, çocuklarıyla gelecek kuşaklara yön verebilmesi açısından önemlidir. Kadın odaklı çözümlerin üretilmesiyle, ailenin iyilik halinin geliştirilmesi kuşkusuz toplumsal gelişmenin yaşanması açısından da gereklilik göstermektedir. Bu nedenle, makalenin konusu göç politikaları yanında sosyal hizmetin günlük mesleki pratiği açısından önemlidir.

GÖÇ VE SOSYAL UYUM

Göç, bir yer değiştirme hareketi olmasına karşın ekonomik ve psikososyal etkileriyle birlikte toplumu ve bireyi etkileyen bir olgudur. Toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel özellikler ve etkiler barındıran göç; hem göçe kaynaklık eden ülke hem de göçmen yerleşimi yapan ülkelerin toplumlarının dinamiklerinde değişime neden olmaktadır. Başka bir deyişle, göçe neden olan etmenler, göç kararının alınmasında ve göçün gerçekleştirilmesinde rol oynamakta ayrıca göçten sonraki dönemde oluşan toplumsal, iktisadi, siyasal ve mekânsal yapılar; hem göç edenlerin yeni gelinen toplumsal çevreden etkilenmesi hem de bu yeni çevresel yapıyı etkilemeleri sürecini kapsamaktadır. Göç alan toplum ile göçmenlerin gereksinimleri arasında çatışma ve sorunlar çıkmadan bir arada toplumsal yaşamın sürdürülmesi yönünde göç teorileri göz önüne alınarak çözümler geliştirilmektedir. Göçmenlerin yeni topluma katılım durumu, katılma biçimi ve derecesi bağlamında göç alan toplum tarafından karşılanma biçimleri ve tutumları ile ilgili farklı kavram ve terminolojiler kullanılmaktadır. Bu anlamda yaygın olarak kullanılan “Entegrasyon” kavramı ülkelere ve ele alınan bağlama göre farklı özellikler içermesine karşın genel olarak göç edilen toplumun bireyleri ve göçmenler arasındaki uyum süreci olarak ifade edilmektedir. Entegrasyon, ev sahibi toplum ve göçmenlerin ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelmesini sağlayan ve bu noktada bazı temel değerlerin korunmasını içeren bir özellik göstermektedir. Entegrasyon, sırf kültürel veya ekonomik açıdan bir yarar sağlama yolu değil, aynı zamanda toplumların bütünsel şekilde istikrar ve güvenliğinin sağlanmasının bir yolu olarak da ele alınmaktadır(Klarenbeek,2021;Klarenbeek,2019;Saggar vd,2012;IOM, göç ve entegrasyon). Başka bir deyişle, “Entegrasyon” göçmenler ve ev sahibi toplum arasında sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yaşam alanlarında uyumu kapsayan iki yönlü bir süreç anlamını taşımaktadır. Göç literatüründe, göçmenlerin geldikleri yeni toplumlara katılıp katılmadıkları, bu katılımın derecesini, katılma statülerini

ve süreçlerini bağlamları ile ele alan birçok kavram kullanılmaktadır. Sıklıkla göçmen entegrasyonu ile birlikte sosyal uyum kavramı bazen birbiri yerine ya da entegrasyonun ön koşulu olarak ele alınmaktadır. İnsan hakları çerçevesinde hem göç alan toplumun hem de göçmenlerin haklarının gözetilmesinde etkili bir göç yönetiminin gerçekleştirilmesinin önemi öne çıkmaktadır (Schiefer ve Van der Noll, 2017). Bu nedenle göçmen entegrasyonu ve göçmenlerin sosyal uyumunu sağlayabilecek göç yönetimi ve bu amaca hizmet edecek göç politikalarının oluşturulması da özel bir öneme sahiptir. Çünkü göç politikaları; göç sürecini ve göç motivasyonunu etkilemekte ve bu etkisi toplumsal cinsiyet açısından da gözlemlenebilmektedir.

GÖÇ VE KADIN

Göçmenlerin sayısal oranının yıllara paralel olarak giderek artış göstermesi önemli olmakla birlikte bu nicel özelliğin yanı sıra göç edenlerin nitelikleri de giderek önemli hale gelen konu başlıklarını oluşturmaktadır. Bu başlıklardan biri göçün kadınlaşması kavramıdır. Kadın ve erkek açısından göç nedenleri, göç etme süreci ve göç edilen ülke politikaları göçmenlerin entegrasyonunu ve sosyal uyumunu farklı düzeylerde etkilemektedir. Başka bir deyişle politikaların göçü etkilediği ve göç olgusunun da politikalar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Göçle ilgili politikaların erkeklere yoğunlaşmış olması, kadın göçünde farklı bir hareket yönü olması, toplumsal cinsiyete dayalı iş alanları yanı sıra kaynak ülkenin toplumsal cinsiyete dayalı bakış açıları gibi faktörlerde göçün yapısını ve amacını etkilemektedir (Piper, 2006).

Küreselleşmenin göç olgusunu ve sürecini etkilediği bilinmekte ve bu durumun göçmenlerden, göç edilen yerin niteliğine kadar birçok alanda yaşandığı vurgulanmaktadır (Çağlayan, 2011). Küreselleşmenin kadın göçü üzerinde de önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmakta ve uluslararası yatırım ve ticaret üzerine olan etkisinin son yıllarda yaşanan iç ve dış göçün artışında önemli bir etmen olduğu bilinmektedir (Franck ve Speher, 2010). Göç esnasında erkek ve kadının birbirinden farklı kendilerine özel durumlarıyla ele alınıp irdelenmesi gerektiği fikri ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen uluslararası kadın konulu konferans olan “Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı” dile getirilmiştir. Bu konferans 1975 yılında Meksika’da yapılmış ve ardından aynı konu Kopenhag şehrinde 1980 yılında yapılan “Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı” kapsamında da ele alınmıştır (Şeker ve Uçan, 2016).

Göç sürecinde kadınların daha görünür bir hale gelmesinde ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan değişik deneyimleri olabileceği düşüncesinin gelişiminde 1970’li yıllardan sonra gelir dağılımında artış gösteren adaletsizlik ve buna bağlı artış gösteren yoksulluk durumu etkili olmuştur. Bu duruma ek olarak az gelişmiş ülkelerde gözlemlenen çatışmalar ile küresel boyutta uygulanan

neoliberal politikaların göç eden kadınların sayısındaki artışın üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Mishra, 2018; Williamson, 2017). Yoksullukla ilgili değişik tanımlamalar mevcut olmakla birlikte, küresel boyutta kadın istihdamının artış göstermesine rağmen yine de “kadın yoksulluğu” tüm ülkeler için sorun olmaya başlamıştır. Dünya’daki en temel sorunların arasında yer alan yoksulluk, önceleri geri kalmış ülkelere ait bir sorun olarak görülürken son yıllarda gelişmiş ülkelerde de yaşanan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmakta ve bu durumdan da öncelikli olarak kadınların etkilendiği bilinmektedir. İnsan hareketliliğinde, 1960’lı yılların ortasından başlayarak ekonomik nedenlerle gelişmiş ülkelere doğru göç eden kadınların sayısında artış gözlenmiş ve 2000’li yıllarda ise Kuzey Amerika ve Avrupa’ya göç eden popülasyonun yarıya yakını kadınlardan oluşur hale gelmiştir(Tacoli ve Mabala, 2010; IOM,2015). Kadın göçmen sayısı giderek artmakta ve 2020 yılında göçmen sayısının yaklaşık yarısının kadınlardan oluştuğu görülmektedir(IOM,2020).Bu nicel eşitlik dahi göç sürecini analiz eden çalışmalarda kadınların erkeklerin gölgesinde kalmalarını önleyememiştir. Göçmen popülasyonun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar(Yakushko ve Morgan-Consoli, 2014) vasıflı ya da vasıfsız nitelikte, göçmen veya mülteci gibi farklı statülere sahip olarak göç sürecine katılmaktadır. Son 40 yılda özellikle önemli bir artış gösteren kadın göçmen oranı nedeniyle uluslararası göçün kadınlaştığı ifade edilmektedir. Kadınların göç etmesine ekonomik güçlükler, kıtlık, karmaşa, insan hakları ihlalleri, iç çatışmalar ve savaş gibi durumlar neden olabilirken kadına yönelik şiddet ve geleneksel kadın rollerinden kaynaklanan baskılar gibi kültürel ve sosyal sebepler de kadınları göç etmeye zorlayan önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bütün bu faktörler arasında kadınların göç nedenleri incelendiğinde genellikle ekonomik nedenlere dayalı sebeplerin birinci sırada yer aldığı görülmektedir(Buz,2007). Kadınlar göçe, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında taşıdıkları sorumluluklar ile katıldıklarından, kadın olma ile göçün getirdiği mağduriyetleri bir arada yaşayarak daha dezavantajlı bir durumda olmaktadır. Göç eden kadınlar hem aile içinde mevcut olan hem de hedef ülkenin işgücü piyasalarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan olumsuz yaşam koşulları ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere, kadınların istihdam alanında erkeklerden daha az ücret almaları, mülkiyet sahibi olmada erkeğin gerisinde kalmalarına neden olmaktadır. Kadınlar ev içi yaşamda da toplumsal rollerine bağlı olarak dezavantajlı konumda kalabilmekte ve ev içinde de erkeğe göre daha duyarlı bir pozisyonda kalabilmektedir. Kadının ev içindeki sorumluluğu ile toplumsal iş bölümüne katılmada erkeğin gerisinde kalması kadının yoksullaşmasını tetikleyebilmektedir. Kadın yoksulluğu, çocuk yoksulluğuna da neden olarak, bu iki grup yoksulluğun en hassas mağdurları haline gelmektedir. Bu durum kadının iç ve dış göçlere katılımını artıran önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır (Gerşil,2015).

Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların göç sürecinde bazı riskler açısından daha dezavantajlı bir konumda olduğu bildirilmektedir. Kadının eğitim düzeyine bağlı olarak haklarını bilmemesi, güvencesiz

ve vasıfsız işte çalışma olasılığını artırmaktadır. Kadın göçmenin sağlık açısından daha fazla risk altında olduğu bilinmektedir. Göçmen kadını bekleyen önemli tehlikeler arasında fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma gibi risklerin olduğu belirtilmektedir (Kawar,2004; Yılmaz, 2019). Bir diğer önemli risk olarak göç kararının alınması aşamasında kadınların doğru bilgilere ulaşamaması ya da bu konuda bilgi eksikliğine sahip olmaları söylenmektedir. Bu duruma bağlı olarak bireylerin beklentileri dışında bir göç süreci yaşanabilir ya da onların beklentileri dışında iş olanaklarıyla karşılaşılabilir. Ayrıca göç sürecinin mali yönünün karşılanmasında yaşanan güçlükler kadını daha dezavantajlı bir hale getirebilmekte ve erkeğe göre iş olanağının daha kısıtlı olması söz konusu olabilmektedir(Kawar,2004; Kurşunlugil, 2012).Göçmenlerin göç sürecinin tüm aşamalarındaki deneyimlerinde önemli bir etkisinin olduğu bilinen iletişim ağlarının kullanımı da cinsiyete bağlı değişim gösterebilmektedir.

AĞBAĞ KURAMI VE KADIN

Göç sürecinde kadınların yaşadıkları dezavantajlı durumlarla mücadele edebilmelerinde, göç teorileri içinde önemli yeri olan ağbağ (network) kuramı (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016) bağlamında konunun ele alınması yararlı olacaktır. Ağbağ kuramı birçok disiplinde kullanılmakta ve bir bağlantılar kümesi ya da ilişkiler ağı olarak tanımlanabilmektedir(Kadushin, 2004; Katz vd.,2005). Ağbağ kuramı; aktörler ve ilişkiler üzerine temellenmiş olup aktör olarak; bireylere, gruplara , organizasyonlara, topluma ve bunlar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. İlişkilere odaklanma, kişilerarası kurulan bağ ile ulaşılan kaynaklar yanında yeni fırsat ya da olanaklar sunumunda süreklilik gösteren bir ilişki biçimine dayanmaktadır. Ağbağ kuramı, göçmenlerin göç kararlarını nasıl aldıklarını ve nasıl hayatta kaldıklarının anlaşılmasında rehberlik edebilecek bir yaklaşım sunmaktadır. Göçmen davranışlarına yönelik yapısal açıklamalar ve öngörüler sunmaktadır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016 ; Modi,2012). Ağbağ kuramı, göçmenlerin göç kararlarını alırken ve hangi yöne hareket edileceği kararı verilirken kendi bağlantıları ile kurduğu ilişkiyi de betimlemektedir. Bu noktada göç edecek birey ya da grubun göç edilecek ülkede yaşayan akrabaları ve arkadaşları ile kurdukları ağbağ incelenmektedir(Çağlayan,2011). Kurulan ağbağ (network) gidilen ülke ile göçmenler arasında koruyucu bir mekanizma görevi görmektedir. Böylece göçmenler ağbağ sayesinde bir araya gelme, dayanışma ve destek görme konularında sahip oldukları mevcut dezavantajları azaltabilmektedirler. Bu durum ise göçmenlere hangi yönde göç hareketini başlatabilecekleri, göç edilen ülkedeki barınma ve iş olanaklarını nasıl yaratabilecekleri, dil eğitimi ya da diğer eğitim olanaklarının neler olabileceği konusunda yardımcı bir mekanizma işlevi görmektedir(Yaman,2016). Bunun yanı sıra sağlık hizmetlerinden yararlanma olanakları yönünde de yardımcı ve yol gösterici olabilmektedir. Tüm bu olanaklara ek olarak ağbağların göç edilen ülkede ulaşım kolaylığı yaratabilmesi yanı sıra yabancı olunan kültürün tanınabilmesinde de önemli yardımları olabileceği bilinmektedir(Du, Li ve Lin,2015).

Bu nedenlerle ağbağlar, aktörler arası ilişkilerde bilgi paylaşımını sağlayarak göçü kolaylaştıran bir unsur olarak ele alınmaktadır. Sınırların hangi ulaşım seçenekleri aracılığıyla geçileceği, ulaşım bilgilerinin paylaşılması, göçün tamamlanmasının ardından göç edilen ülkeye uyumu arttırıcı etkileri olan yardımların alınmasında diğer bir deyişle finansman risklerinin azaltılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Gidilmek istenen ülkeye daha önceden yerleşmiş deneyimli göçmenler ile kurulan ağbağlar yeni gelen göçmenlerin karşılaşabilecekleri dezavantajlı durumları ve maliyeti azaltabilecek ve bu sayede arkadaşlık, soydaşlık, akrabalık yapılarının yarattığı korunaklı bir yapıda onların yaşamlarını kolaylaştıracaktır. Göç edilmeden önce kurulan ağbağlar, süreç içinde daha da derinleşebilmekte ve farklı boyutlarda işlevlere sahip olunabilmektedir. Bu durumda, göç edilen ülkede hemşehri sayısının önemli bir seviyeye ulaşması, göç edilen kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru artarak akan bir göç hareketine neden olmaktadır (Klarenbeek ,2021; Klarenbeek , 2019 ; McKenzie ve Rapoport, 2007). Ağbağ kuramı göç olaylarını sadece nedensellik ilişkisi boyutunda değil aynı zamanda göçmenler arasındaki iletişimin önemini anlamak ve değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir. Belirli bir ülkeye göç edenler ile göç etmeyi düşünenler veya yeni göç etmişler arasında çeşitli şekillerde iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır. İlişkiler ağında arkadaşlar, akrabalar, hemşehriler arasında sağlanan dayanışma, göçü özendirilen ve teşvik eden önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu durum, hem ulusal sınırlar içinde kırsaldan kente yapılan iç göçte, hem de sınırların aşıldığı uluslararası göç hareketliliğinde kişisel motivasyon kaynağı özelliği göstermektedir.

AĞBAĞ VE SOSYAL SERMAYE

Sosyal sermaye teorisi, bankacılık, eğitim, göç, işgücü piyasaları ve ulus inşası dâhil olmak üzere birçok farklı olgu açısından incelenmiştir. Göç alanında ise, sosyal sermayenin göç sürecinin tüm aşamalarında etkin olduğu bilinmektedir(Haug,2008 ; Hellermann, 2006). Sosyal sermayenin önemli bir özelliği olarak güven duygusu ve işbirliği yaratması sonucunda geniş bir sosyal ağa sahip olunmasının sağlanması aracılığıyla sosyal uyumu olumlu bir yönde etkilediği ve bu nedenle uyumu teşvik etme veya engellemede önemi rol oynadığı vurgulanmaktadır(Hellermann, 2006). Sosyal uyum; öncelikle yerel düzeyde güven duyulan iyi komşuluk özelliğini bir başka deyişle güven duyulan ve işbirliği içeren sosyal iletişim ağına bağlı olunmasıyla tanımlanmaktadır(Forrest ve Kearns, 2001). Bu bağlamda, sosyal uyum, sıklıkla sosyal sermaye ölçümü ile değerlendirilmektedir. Sosyal iletişim ağlarının gerekli olan iletişim ve etkileşimi artırarak sosyal sermayeyi geliştirdiği bildirilmektedir (Saggard,2012; Klarenbeek,2019;Paz Alencar ve Tsagkroni, 2019).

Spoonley ve arkadaşları(2005) 'nın yaptığı çalışmada sosyal uyum için ağbağların ve sosyal sermayenin önemli olduğu vurgulanırken sosyal uyum söyleminde sosyal sermaye kavramının kullanımının giderek arttığı belirtilmektedir. Nguyen ve arkadaşlarının(2022) çalışmasında da, Vietnam'ın kırsal

kesimlerindeki bireylerin göç kararları üzerinde sosyal sermayenin etkileri araştırılmış ve bir ev halkının mali sıkıntı içinde olmasının, ağbağlar kullanılarak başkalarından yardım isteme ile gelişen sosyal sermayenin bireysel kapasiteyi de geliştirdiği saptanmıştır. Yakın çevrenin dışında geniş bir sosyal ağa sahip olan bireylerin de çoğunlukla ağbağ kurarak göç eğilimi gösterdikleri de Nguyen ve arkadaşlarının yaptığı bu çalışmada gösterilmiştir bu çalışmada saptanmıştır. Sosyal ağbağların, insanlara sosyal sermaye oluşturmada, kişiler arası iletişim için yeni yollar sunduğu belirtilirken bu ağbağlarla sosyal sermaye ilişkisini irdeleyen çalışmaların meta analizi yapıldığında ise; sosyal ağbağların mevcut ilişkileri güçlendirme yanında sosyal sermaye geliştirmede etkin olduğu gösterilirken erkeklerin kadınlara göre ağbağ geliştirmede daha önde oldukları belirtilmiştir (Başak ve Öztaş, 2010; Liu, Ainsworth ve Baumeister,2016).

Göçmenlerin iyilik durumunda sosyal sermayenin rolünü araştıran çalışmada da Avustralya'da farklı kültürlerden gelen 1036 göçmenle, sosyal sermayenin iki bileşeni olarak, genelleştirilmiş güven ve ağ kaynaklarının göçmen iyilik durumu ile ilişkisine bakılmıştır. Bu çalışma sonucunda; farklı kültürel geçmişe sahip göçmenler arasında Hintli ve Çinli grubun hem genelleştirilmiş güven hem de ağ kaynaklarının daha düşük seviyelerde olduğu gösterilirken genelleştirilmiş güvenin göçmenlerin iyilik durumunda olumlu bir rol oynadığı saptanmıştır(du Plooy, Lyons ve Kashima,2020). Yapılan bir diğer çalışmada ise sosyal bağlılığın, standart sosyal sermaye etkisinden bağımsız olarak göçmenin öznel iyilik durumuna olumlu bir etkisi olduğu gösterilmektedir. Bu çalışmada ayrıca sosyal sermayenin de sosyal aidiyeti etkilediği ve göçmen öznel iyilik durumuna dolaylı bir şekilde olumlu etkide bulunduğu bildirilmektedir (Hommerich ve Tiefenbach,2018). Koser Akcapar (2010)'ın yaptığı bir çalışmada geçiş ülkelerinde sosyal ağların ve sosyal sermayenin değerlendirilmesi amacıyla Türkiye'deki İranlı transit göçmenleri ele alan etnografik araştırmalar değerlendirmiştir. Bu çalışma sonucunda yazar, göçmen ağlarının ve sosyal sermayenin transit ülkelerde de önemli olduğunu göstermiş ve Türkiye'deki İranlı göçmen ağlarının, cinsiyet, din ve etnik köken gibi mikro değişkenlerden etkilendiğini belirtmiştir. Ryan (2011)'in Londra'da Polonyalı göçmenlerle yaptığı çalışmada da, güven ve ağbağları aracılığıyla göçmenlerin hedef ülkenin toplumunda karşılaşılabilecekleri dezavantajlara karşı bir denge oluşturabilmeleri açısından sosyal sermaye kaynaklarının olumlu etkisi olduğu gösterilmiştir. Kindler (2021)'in göçmenlerin farklı bağlamlarla nasıl ağ kurduğunu değerlendiren çalışmasında, Polonya'daki yeni nesil Ukraynalı göçmenlerin ağbağlarının daha önceki dönemlerde göç etmiş Ukraynalı göçmen ağbağlarından farklılık gösterdiği ve bu farklılıkta göç etme sebepleri ile birlikte dil, etnik köken gibi değişkenlerin de etkili olduğu ortaya konulmuştur. Alvarez-Perez ve Harris(2022) 'in Amerika Birleşik Devletlerinde yaptığı çalışmada ise, göçmenlerin gözünden süper çeşitliliğin bir değerlendirmesi yapılmış ve kültür, etnik köken gibi özelliklerin ağbağların erişilebilirliği ve iletişimin sürdürülmesini kolaylaştırdığı ve ayrıca ağbağların göçmenlerin karşılaştıkları problemleri çözebilmelerinde olumlu rol

oynadığı saptanmıştır. Granberry ise, yaptığı çalışmada, düzenli ve düzensiz göçmenlerin farklı biçimde sosyal sermaye biriktirdiğini vurgulamış ve ağbağlarında yer alanların özelliklerinden etkilenildiğini bildirmiştir (Granberry,2014). Bilecen ve Lubbers (2021)'in çalışmasında ise göçün ağbağlarını, ağbağlarında göçü etkileyerek değişim yarattığı bildirilmektedir.

Sosyal sermayenin göçmenlerin sosyal uyumu ve entegrasyonunda olumlu etkisini gösteren çalışmalar yanında literatürde az da olsa olumsuz etkilerinin de olabileceği öne sürülmektedir. Baycan ve Öner(2022) makalelerinde, sosyal sermayenin bu çok ihmal edilen “karanlık yüzü” ne değinmektedir. Sosyal bağların bir takım sosyal ve ekonomik sonuçlar üzerinde potansiyel olarak zararlı etkilerinin olabileceğine işaret edilmekte ve göçmenlerin marjinalleşmesi ile mafya benzeri ya da çeteleşme biçiminde bağ oluşturabileceğinden söz edilmektedir. Bir başka deyişle, ağbağların göçmenlerin sosyal uyumunun artırılmasında olumlu bir etki göstereceği beklentisi olmasına rağmen ilişkilerin ağbağ ile grup içinde sınırlı kalması durumunun da göç edilen toplumla iletişimi azaltarak sosyal uyumda sorunlara da neden olabileceği de bildirilmektedir(Cloete, Kotze ve Groenewald, 2009). Bu durum göçmenlerin kendilerine ait bir yerleşim çevresinde izole edilmiş bir yaşam biçimi sürdürmelerine neden olmaktadır. Ağbağ kuramı göçle ilgili tüm olguları açıklamakta kuşkusuz eksik kalabilmektedir. Bu eksikliklere karşın, göç olgusunu göçmenlerin kendi aralarında kurdukları ilişkiler özelinde ve bu ilişkilerin biçimine, özelliklerine ve etki yönlerine ağırlık vererek incelemesi açısından kuram önemli bulunmaktadır (Modi,2012). Uluslararası göçler sebebiyle ülkeler arasında ağbağlar oluşmakta dolayısıyla yeni bir toplumsal alan yaratılarak göçmenlere rehberlik edilebilmesi yönünde sivil toplum örgütlerinin de yer aldığı bir ağbağ yapısı biçimlenmektedir. Modi'nin bildirdiğine göre, Coleman (1988) sosyal sermaye teorisinde aile, arkadaş ve diğer ağbağlar aracılığıyla oluşan ilişkileri bir sosyal sermaye olarak ele almaktadır. Modi, ayrıca makalesinde, Putnam'ın ağbağlar ile insanların birbiriyle ilişki ağı geliştirdiklerini ve bu yolla birbirlerine bağlanarak birbirlerine özen ve ilgi gösterdiklerini belirttiğini vurgulamaktadır. Tüm bu bahsedilen özelliklerde ağbağ ve sosyal sermayenin, göç sürecinin tüm aşamalarında önemli bir gücü ve etkisi olduğunu belirtirken, sosyal uyuma etkisinin olabileceği belirtilmektedir(Modi,2012; Wong,2010).

Ağbağlar aile üyeleri, akrabalar, arkadaşlar ya da diğer toplumsal bağlarla oluşmaktadır. Ağbağlar hem iç hem de dış göç süreçlerinde kullanılabilen ve göç hareketliliğini artırıcı bir etki gösterdiği kabul görmektedir. Ağbağlar göçmen akışını kolaylaştırması açısından göç hareketine bağlı maliyetleri ve diğer karşılaşılabilecek riskleri azaltabildiği için önemli bulunmaktadır. Bu nedenle göç sürecinde birey ya da grupların güçlenmesinde ve geldikleri topluma uyumlarının sağlanmasında ağbağların geliştirilmesi bir başka yönüyle “ sosyal sermaye “ oluşturulması tüm göçmen bireyler için önemlidir(Haug,2008). Olliff ve arkadaşlarının (2022) makalesinde sosyal ağların, işgücüne katılım açısından göçmenlerin ekonomik entegrasyonunda da oynadığı önemli rol ele alınmakta ve Güney

Avustralya'da siyah Afrikalı göçmenlerin iş arama deneyimleri bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bu çalışma sonucunda sosyal ağların iş edinme pratiğinde önemli rol oynadığı ancak bu noktada “doğru” sosyal ağları inşa etme stratejisinin önemli olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca, göçmen alan ülkelerin, yalnızca yeni göçmenlerin sosyal ağlar oluşturmalarına yardımcı olma yanında yerleşik ırkçılığa karşı politikalara ağırlık veren sosyal ağlar önerilmektedir. Ağbağ oluşumu, göçmenlerin entegrasyonunda önemli bir misyon oynamakta ve göçmenlerin sosyal yaşama katılmalarını ve demokratik toplumun bir gereği olarak temsil haklarını kullanabilmelerinde kolaylaştırıcı bir “sosyal sermaye” özelliği gösterdiği de vurgulanmaktadır Sosyal sermaye kavramı ilk kez kullanıldığında, maddiyatla ilişkilendirilmemiş olup insanların günlük yaşamlarında yer alan bireyler ve aileleri arasında geliştirdikleri dostluk ve arkadaşlık gibi ilişkiler özelinde tanımlanmıştır(Haug,2008). Sosyal sermayeyi yaşam kalitesini etkileyen bir değişken olarak ele alan makalede ise, sosyal sermaye kavramı Putnam'ın güven, normlar ve ağ boyutlarıyla irdelenmekte ve sosyal sermayenin geliştirilmesinde taraflar arasında güven en önemli boyut olarak değerlendirilmektedir(Murgas, Petrovic ve Tirpakova, 2022).

SOSYAL SERMAYE VE GÖÇ

“Sosyal sermaye” kavramı olarak göçle ilgili çalışmalara 1990’lı yılların ortalarından sonra farklı disiplin alanları bağlamında ele alınarak dâhil edilmiştir. Ağbağ(Network)kuramı farklı disiplinleri de kapsayan sosyal sermaye kavramı ile sosyal bilimciler tarafından ele alınmış ve Bourdieu, Coleman, Putnam (Tzanakis,2013; Lin,2017) ve Portes’in (Lin,2017) çalışmalarıyla kavram önem kazanmıştır. Sosyal sermaye kavramı genel olarak, kişilerin üye oldukları sosyal ağlar ya da kurumlar aracılığıyla sınırlı kaynaklara ulaşabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Putnam sosyal organizasyonların güven ilişkileri ve kuralları sayesinde karşılıklı iş birliğine dayalı ağbağlar oluşturduğunu belirtmektedir. Portes, sosyal sermaye kaynaklarının kişisel ağbağ ile çok yakından ilişkili olduğunu söylemekte ve grupların bağlar aracılığıyla geliştirdikleri ilişkilerin getirdiği dayanışmaya bağlı olarak buldukları topluma uyum sağladıklarını ileri sürmektedir (Martikainen ve Baumann, 2010). Bourdieu; sosyal sermayeyi ekonomik, kültürel ve sosyal olarak sınıflamakta ve incelemektedir. Bütün bu sermaye biçimlerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunun altını çizerken toplum içerisinde her bir sermaye türünün farklı sosyal alanlara denk düştüğünü ileri sürmektedir. Bourdieu(1986), temel olarak üç sermaye çeşidi tanımlanmıştır. Bunlar; paraya çevrilebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaşan ekonomik sermaye; belirli şartlar içerisinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim nitelikleri bağlamında biçimlenen, kurumsallaşabilen kültürel sermaye ile toplumsal bağlantılarla oluşan “sosyal sermaye” olarak tanımlanmaktadır (Tzanakis,2013; Lin,2017; Cattell,2001; Haug,2008; Erel,2010). Sosyal sermayenin, karşılıklılık beklentisinin mevcut olduğu ve ilişkilerin yüksek oranda ortak değerlerle ve güvenle oluşturulduğu ve bu sayede bireyin ağbağ kapsamının ötesine geçen bir dayanışma kaynağını

temsil ettiği söylenmektedir (Lin,2017; Gök,2016). Coleman'ın (1988) sosyal sermaye kavramında ise, bireyselden kolektif alana bağlantı kurulması üzerinde durmaktadır. Ayrıca, sosyal sermayeyi bütün insanların faydalanabileceği mükemmel, tarafsız ve tehlikesiz bir kamusal mal olarak ele aldığı da göze çarpmaktadır. Coleman(1988), sosyal sermayenin kültürel ve ekonomik alanlarda dezavantajlı gruplar için dengeleyici bir işleve sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada tüm göçmenlerin ve özellikle kadınların sosyal sermaye sahibi olmasının göçe ilişkin yaşanan riskleri ve göç sürecinde kadınlara özgü birçok dezavantajlı durumun bertaraf edilebilmesinde önemli olduğu söylenebilir. Dayanışmacı sosyal sermaye fikrini ortaya atan Coleman ayrıca etkili bir ağbağa dâhil olunmasının hem aktörler hem de bütün grup açısından yarar sağladığını ileri sürmektedir(Tzanakis,2013; Lin,2017). Sosyal sermayeyi ortaya çıkaran ağbağların göçmenlerin maruz kalabilecekleri eşitsizliklerle başa çıkabilmelerinde etkili olduğu gösterilmiştir(Haug,2008). Bu durum siyasetçiler ve karar alıcıların göçmenlerin hayatlarının anlamlı kılınabilmesinde ağbağ ve sosyal sermaye kavramlarından yararlanabileceklerini göstermektedir. Politik faaliyetlere katılmasalar da göçmen dernekleri, yerelde çok farklı ekonomik ve sosyal işbirliğine dayalı toplumsal hareketlilikler dâhilinde ele alınmalıdır. Uluslararası göçler sebebiyle gelenek, dil, din ve kültür gibi pek çok faktör açısından birbirlerinden tamamıyla farklı geçmişlere sahip olan kişiler aynı ortamlarda yaşamlarını devam ettirmek durumunda kalmaktadır. Bu durumdan kaynaklı çeşitli uyum ve iletişim sorunları ortaya çıkmakta zamanla çözümü zor sorunlar ortaya çıkarmakta, hatta ülkelerin siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel dengeleri üzerinde olumsuz etkiler yaşanabilmektedir(Zetter ve ark.,2006).Bu bağlamda, küreselleşmeyle paralel olarak uluslararası göçün giderek artış eğilimi gösterdiği günümüz dünyası için kültürlerarası iletişim alanı daha fazla önem kazanmaktadır. Göçmenlerin kaynak ülke ile hedef ülke arasında kurdukları ağbağlar göç sürecinin tüm aşamaları üzerinde etkili olmaktadır. Ağbağlar hangi değişkenlere ve sosyal bağlara bağlı olarak kurulmuş veya güçlü ya da zayıf özellik gösteriyor olursa olsun göç bir kez başladığında göçmenin etrafında gelişen ilişkilerle giderek güçlenmektedir. Göçmen bireylerin dahil olduğu bu ağbağların varlığı, uluslararası göçü yaygınlaştıran ve hızlandıran bir faktör olarak değerlendirilmekte ve uluslararası göçün sürdürülebilirliğini artıran bir unsur olarak ele alınmaktadır(Haug, 2008; Çağlayan,2011 ; Gök,2016).

İlk kez yabancı bir ülkeye gelen göçmenler, özellikle düzensiz göç durumunda yardım alabilecekleri bir ağbağ olmaması nedeniyle yüksek finansal harcamaları göze almak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumlarda yaşanan olumsuzlukların azaltılmasında sahip olunan ağbağ ve sosyal sermayenin daha da önem kazandığı söylenebilir. Göçmenin kadın olması durumunun yaşanan bu olumsuzlukları daha şiddetli bir hale dönüştüreceği gerçeği; kadının sahip olduğu sosyal sermaye ve ağbağları daha önemli bir boyuta taşımaktadır. Göç sürecinde ortak etnik kökene veya aileye dayalı bağlantıların iş bulma, barınma ve bürokratik işlemlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olduğu ve bunun yanında göçmenlerin kişisel sorunlarının çözümünde destek sağlayabileceği alan yazında belirtilmektedir. bildirilmektedir (

Gök,2016). Yapılan bir çalışmada ise kadınların ağbağ ve sosyal sermaye olarak aile üyelerini kullanma eğilimi gösterdiği ve bu yönleri ile erkeklerden farklı oldukları gösterilmiştir (Curran ve Rivero-Fuentes, 2003). Ağbağlar, göçmenlerin ve ailesinin göç süreçlerinin daha güvenli ve kontrol edilebilir olmasını sağlamaktadır. Ağbağ kavramı; göçmenlerin terk ettikleri ülkeleri ile yeni yerleştikleri ülkelerde var olan eski göçmenler ya da yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarına dayalı kişilerarası bağlantıları ile güven yarattığı ifade etmektedir. Göçmenlerin sahip olduğu bu ilişkiler ağının gerektiğinde başvurulabilecek, yardım sağlayan ve karşılaşılan problemlerin çözülmesini kolaylaştıran sosyal bir sermaye olarak ele alındığı söylenmektedir. Bugün pek çok göç teorisyeni göç hareketinin başlaması ve sürdürülmesinde “sosyal sermayenin” yeni gelinen toplumsal çevreye uyum sağlanabilme kapasitesine olan olumlu rolüne vurgu yapmaktadır. Bu noktada kadının kendi refahı, sağlığı, çocukları ve ailesi de dâhil edilecek bir şekilde ele alındığında sosyal sermayenin ne kadar önemli olduğu gösterilmektedir (Cattell,2001; Özcan,2017).

Göçmenlerin sahip olduğu ağbağların niteliğinin onların sosyal uyumlarına dönük etkilerine bakıldığı zaman, hem olumsuz hem de olumlu yanlarının olduğu görülmektedir. Göçmen ağlarının mevcudiyetinin, yeni göçmenlerin sosyal uyumunu daha kolay bir hale getirdiği açıktır; ancak bazı durumlarda bunun tersi de mümkün hale gelebilmektedir. Göçmenler, var olan ekonomik, siyasal ve sosyal ağlar sayesinde, içe kapalı paralel bir toplum olarak yaşadığında, göç edilen yeni ülkedeki hayata etkili bir şekilde geçişleri ve uyumları söz konusu olamamaktadır. Ağın varlığı sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grupları içerisinde karşılayan göçmenler, daha çok kendi grupları içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmakta dolayısıyla sosyal uyum sorunları yaşanabilmektedir. Göçmen politikalarının insan sermayesi modeline dayandığı Kanada ‘da göç politikaları kapsamında kabul edilen birçok kişi Kanada işgücü piyasasında kendilerini gerçekleştirebilmelerinde engellerle karşılaştığı gösterilirken ekonomik entegrasyonda göçmenlerin tüm sermaye tiplerinin önemli olduğu gösterilmektedir (Chuatico, Haan ve Finlay, 2022).

SONUÇ

Sosyal uyumun toplum üyeleri arasındaki yatay ve dikey etkileşimlerle ilgili bir durum olduğu ileri sürülmekte ve bu durumun güven, katılım, yardım ve aidiyet duygularını da kapsayan bir dizi tutum ve normu içerdiği vurgulanmaktadır (Chan, To ve Chan,2006). Sosyal uyum yaklaşımı, çoğu zaman “sosyal sermaye “ kavramı kullanılarak açıklanmaktadır. Buna göre sosyal sermaye; sosyal uyuma göre tanımlanan ve sürdürülebilir bir sistemin ana kaynağı olarak ele alınabilmektedir. Sosyal uyumun, toplum içindeki insanların birbirleriyle iyi geçinmesi ve dayanışması anlamında tanımlanması, bizlere sosyal sermaye ve ağbağlar aracılığıyla yapısal dönüşümler yaratılabileceğini düşündürmektedir. Sosyal sermaye, sosyal ilişkilere dayalı olarak sağlanan dönüşüm olarak ele alındığında, ağbağ ilişkileri stratejik

bir öneme sahip görünmektedir. Bu durumda “sosyal sermaye” toplumsal refah yaratılması sürecinin başlıca kaynağı olarak ele alınarak, bireylerin de yaratılan refah toplumundan yarar göreceği öngörüsü ile değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, dünya genelinde yoksulluğu ortadan kaldıracak programların sürdürülebilir kılınmasında sosyal sermayenin önemli bir faktör olduğu öne sürülmektedir(Kwok,2003; Özcan,2017).

“Sosyal sermaye” sosyal ilişkilerden oluşurken, sosyal ilişkiler de ağbağları oluşturmaktadır. Ağbağların sahip olduğu nitelikler doğrultusunda açık olması, yoğunluğa olanaklı ve hem yatay hem de dikey iletişime elverişli olması beklenmekte ve bu yönü ile sosyal sermaye üretimine katkı sağlamanın mümkün olacağı bildirilmektedir (Nawyn,2010). “Sosyal Sermaye” ile ilgili alan yazınına bakıldığında toplumsal cinsiyete ait bir bakış açısının göz ardı edildiğinden söz edilmektedir. Buna karşın literatürde sahip olunan ağbağlar açısından kadın ve erkek arasında farklar olduğu ve bu farklarında göçle ilgili yaşanan süreci ve bu sürecin sonuçlarını etkilediği bildirilmektedir (Palloni vd, 2001; Curran vd, 2005). Amerika’ya göç eden Meksikalılar üzerinde yapılan bir çalışmada göçle ilgili motivasyonun sağlanması doğrultusunda aile ve arkadaşların da dâhil olduğu ağbağların kullanımının başat bir rol taşıdığı gösterilmiştir (Haug, 2008; Prieto, Sagafi-nejad ve Janamanchi, 2013).

Sosyal sermayenin göç etme isteği üzerine olumlu bir etkisi olmasının yanı sıra geri dönüş kararını da engellediği gösterilmiştir (Haug, 2008). Hedef ülkelerin “sosyal sermaye” açısından daha iyi fırsatlar sağlayan ülkeler olmasının kadın göçmen sayısının artışında da önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Yakushko ve Morgan-Consoli, 2014). Kadınların göç yönü incelendiğinde sosyal refah düzeyi yüksek ülkelere doğru olan yönelimin göze çarpması bu durumu doğrular bir niteliktedir. Göç edilen ülkenin dilini konuşabiliyor olmak göçmenlerin refah düzeyi ile ilişkili bulunmakta ve bu özelliğin istihdama erişebilmeyi kolaylaştırması açısından ekonomik bir yönü olmasının yanı sıra göçmenlerin sosyal sermayesini de artırıcı bir nitelikte olduğu ve dolayısıyla sosyal uyumun yükselmesinde önemli bir etkisi olduğundan söz edilmektedir (Thieme ve Siegmann, 2010; Toma ve Vause, 2014; Nawyn vd, 2012).Çin’de yapılan bir çalışmada kente göç eden erkeklerin sosyal uyumu yüksek bulunurken kadınlar özelinde sosyal uyumun sağlanmasında sosyal sermayenin daha önemli bir etkisi olduğu gösterilmiştir (Du, Li ve Lin, 2015). Bu bağlamda düşünüldüğünde kadın göçmenlerin dil eğitiminin, ağbağ kullanımının ve sosyal sermaye gelişimi açısından önemli olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal sermayenin kadınların göç sürecinin tüm aşamalarında; göç motivasyonu, biçimi ve göç edilen topluma uyumun sağlanması üzerine olumlu etkileri gösterilmiş olmasına karşın feminist teorisyenler tarafından bu sonuçlar eleştirilmektedir. Alawiyah ve Held (2015)’in belirttiğine göre feminist teorisyenler sosyal sermaye kavramına eleştirel bir açıdan yaklaşmakta ve mevcut analizlerini toplumsal cinsiyet ve güç ilişkileri üzerinden gerçekleştirmektedirler. Sosyal Sermayenin erkek egemen

değerleri ve toplumsal cinsiyet üzerinden inşa edilen iş bölümünü pekiştirdiği ileri sürülerek kadınları hem aile içinde hem de toplumda bakım işini üstlenmek durumunda kalan bir pozisyona ittiği belirtilmektedir. Kadınların genelde erkeklerden daha güçsüz bir konuma yerleştirildiği ve bu durumun da onların kimlerle bağlantı halinde olduğunu etkilediğini söylemektedirler. Bireylerin, içinde buldukları veya katılım gösterdikleri ağbağ içindeki faydalardan yararlanabildiklerini ve böylece gücü ya da etki alanı az olan insanların nadiren daha güçlü ve etkili konumda bulunan insanlarla iletişimde bulunabilecekleri belirtilmektedir (Daly ve Silver, 2008). Kadın ağbağlarının ise, daha çok ekonomik olmayan kaynaklar sağladığı ve kadınların zamanını alan ve para kazandırmayan bir işbirliğine dayandığı söylenmektedir. Bu durum kadınları kendileri için önemli bilgiler sağlayabilecek ve bu şekilde yaşam biçimlerini, kariyerlerini ve gelişimlerini sağlayabilecek ağbağlardan ayrı tuttuğu için eleştirilmektedir. Kadınların daha iyi yaşam koşullarına kavuşabilmeleri için sosyal sermayelerini geliştirmeye yönelik programlara erişebilmelerinde yaşanan; toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun sebebi olan sosyokültürel ve ailesel yapıların yeteri kadar dile getirilmemesi de feminist teorisyenler tarafından ayrıca eleştirilen bir başlık olmaktadır. Bu eleştirilere karşın, sosyal sermaye ve göçmen kadın bağlamında bakıldığında topluluk katılımının göçmen kadınları güçlendirici etkiler sağladığı gösterilmiştir. Diğer önemli bir faktöründe göçmen kadınlar gibi dışlanmış bir grubun, dışlanmayan gruplarla karşılaştırıldığı zaman; karşılaşılan izolasyon ne kadar güçlü olursa olsun daha etkili ilişkiler ve ağbağlar oluşturdukları da belirtilmiştir. Kadınların güçlenmesinin olumlu bir şekilde karşılanmadığı, Endonezya toplumunda kadınların daha güçlü ağbağlar geliştirdikleri ve sosyal sermayeden yararlanılmasının kadınların iyilik halinin gelişmesinde olumlu katkılar sağladığı vurgulanmaktadır (Alawiyah ve Held, 2015; Liu, Ainsworth ve Baumeister, 2016).

Kırsal-kentsel ya da uluslararası boyuttaki kadın göçmenler konusunda yazılanların, çoğunlukla kadınların göç süreçlerini erkekler ile ilişkilendirerek ele aldığı ve bunun ise kadın iradesini göz ardı ettiği de ifade edilmektedir (Xulu-Gama, 2022). Bu bağlamda, kadınların konumları, gerçekte göç sürecinde ana oyuncular haline gelseler bile, bu durumun literatürde yeterince tartışılmadığına vurgu yapılmaktadır. Xulu-Gama (2022), yaptığı çalışmada, hem kır-kent ve hem de uluslararası kadın göçmenlerin deneyimleri arasında büyük benzerlikler olduğu ve bu noktada hak temelli desteğin kadın göçmenler için önemli olduğunu vurgulamıştır. Kadını göç sürecinde görünür kılabilmek ve göçmen kadının özgüllüğünden bahsedebilmek için onların da dâhil olduğu aktif çalışmaların yapılmasına gereksinim vardır (Buz, 2009). Göçmen kadınların kendilerini geliştirecek faaliyetlere aktif bir şekilde katılmaları onları daha görünür bir "özne" ye dönüştürecek ve sahip oldukları ağbağı geliştirerek sosyal sermayelerini daha da güçlendirebilecektir. Göçmen kadınların görünür kılınması için, sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları, toplum ve karar alıcıların birlikte oluşturacakları koalisyonlar aracılığıyla ortak çalışmalar geliştirilip, bunlara göçmen kadınların da katılımı sağlandığı zaman ağbağ ve sosyal

sermaye gelişimi başarıyla gerçekleştirebilecektir (Buz, 2009). Göçmen kadınların güçlenmeleri ve sosyal uyumlarının sağlanabilmesi için feminist yaklaşımla ele alınmalarının gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Buz'un belirttiği gibi "Feminist Sosyal Hizmet" uygulamasında kadınların güçlendirilmesi, sığınmacı kadınlar özelinde öncelik göstermektedir. Bu durumdan hareketle kadınların, kendi potansiyel güçlerinin farkına varmaları ile bu duruma ilaven güçlerini yeniden dönüştürücü bir şekilde tanımlamaları ve kullanmalarına dayalı bir bakış açısının uygun olduğu vurgulanmaktadır(Buz,2007). Kadın göçmenler feminist yaklaşımla ele alındığında ağbağ gelişiminde, sosyal sermaye gücünün artırılmasında ve sosyal uyumlarının sağlanmasında başarının artacağı ve feminist teorisyenlerin eleştirilerine olumlu yanıtlar geliştirilebileceği düşünülmektedir. Sosyal sermaye yaşam kalitesini etkileyen önemli bir değişken olarak ele alınarak toplum içerisindeki güven, normlar ve ağbağ boyutlarıyla irdelenerek toplumsal, kurumsal ve kişilerarası güvenin geliştirilmesinde önemli bir boyut olarak ele alınmalıdır (Murgas, Petrovic ve Tirpakova, 2022). Bu saptama özellikle süper çeşitlilik kavramı bağlamında giderek daha fazla önem taşımaya başlamakta ve sosyal çalışmacılara mikro, mezo ve makro düzeydeki uygulamalarda değerlendirebilecekleri önemli fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle artış gösteren insan hareketliliği sonucu gözlemlenen süper çeşitlilik tüm toplumları etkilemekte ve yaygınlaşan bir sosyal olgu olarak ele alınmaktadır. Süper çeşitlilik, sosyal hizmet mesleğinin değerleri arasında yer alan toplumun her kesimi için sosyal adaletin sağlanmasının nedenli önemli olduğunu yeniden gözler önüne sermekte (Julkunen, Ruch ve Nurmi,2022) ve bu anlamda göçün kadınlaşmasında yaşanan toplumsal sorunların çözümünde hem günlük mesleki pratikte hem de konuyla ilgili politikaların geliştirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Bourdieucu kavramların sosyal çalışma alanında, mesleki uygulamalara rehberlik edebileceğini ele alan makalede, sosyal sermaye kavramının göçmenlere yönelik sosyal çalışma pratiklerinde önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir (Ayyıldız,2022). Göçmenlere yönelik sosyal uyum çalışmalarında önemli roller üstlenen sivil toplum kuruluşlarının (Zihnioğlu ve Dalkıran, 2022) göçmenlerin ihtiyaç duyduğu sosyal desteğin sağlanmasında, sosyal sermayelerinin geliştirilmesinde ve gerekli ağbağların kurulabilmesinde önemli bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının ağbağ oluşturulması ve geliştirilmesinde gösterdikleri bu olumlu katkının, göçmenlerin kendileri tarafından kurulmuş alan dernekleri tarafından da önemle ele alındığı bildirilmektedir (Ayyıldız ve Karataş, 2022). Sosyal çalışmacıların, göçün yaygınlaşmasıyla gelişme gösteren bir hizmet alanı olarak sivil toplum kuruluşlarının, göçmenlere ve özellikle kadın göçmenlerin ağbağlarının geliştirilmesini hedeflemeleri beklenebilir. Bu doğrultuda, sivil toplum kuruluşlarının ağbağ geliştirilmesinde uygun fiziksel ortamlara olan ihtiyacı doğrultusunda toplum merkezlerinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Tarihsel süreçler gözden geçirildiğinde, Chicago'daki Hull House örneğinden de görülebildiği gibi toplum merkezlerinin, benzer dezavantajlara sahip bireylerin sosyal bağlarının geliştirilmesinde etkili olduğu görülmektedir (Buz ve Ayyıldız, 2019)

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar, çalışmaya tam katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alawiyah, T., & Held, M. L. (2015). Social capital: Promoting health and well-being among Indonesian women. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 30(3), 352-362.
- Alvarez-Perez, P., & Harris, V. W. (2022). Personal social networks as a superdiversity dimension: A qualitative approach with second-generation Americans. *Current Sociology*, 70(2), 227-257.
- Ayyıldız, A. A. ve Karataş, K.(2022). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 913-936.
- Ayyıldız, A. A.(2022). Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi ışığında sosyal çalışmayı anlamak. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 261-284.
- Başak, S., & Öztaş, N. (2010). Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi*, 12(1), 27-56.
- Baycan, T., & Öner, Ö. (2022). The dark side of social capital: a contextual perspective. *The Annals of Regional Science*, 1-20. doi.org/10.1007/s00168-022-01112-2
- Bilecen, B., & Lubbers, M. J. (2021). The networked character of migration and transnationalism. *Global Networks*, 21(4), 837-852.
- Buz, S (2009) Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların" Görünürlüğü". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17):40-50.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Buz,S. ve Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal hizmette toplum merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 187-212.
- Cattell, V. (2001). Poor people, poor places, and poor health: the mediating role of social networks and social capital. *Social Science & Medicine*, 52(10), 1501-1516).
- Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, 75(2), 273-302.
- Chuatico, G., Haan, M., & Finlay, L. (2022). Forms of Capital in the Economic Integration of Immigrants in Canada. *Journal of International Migration and Integration*, 1-24. doi.org/10.1007/s12134-022-00965-y
- Cloete, P., Kotze, F., & Groenewald, C. (2009). Concept paper on social cohesion/inclusion in local integrated development plans. *Final draft*.www.presidentsaward.co.za)
- Curran, S. R., Garip, F., Chung, C. Y., Tangchonlatip, K. (2005). Gendered migrant social capital: Evidence from Thailand. *Social Forces*, 84(1), 225-255.

- Curran, S. R., ve Rivero-Fuentes, E. (2003). Engendering migrant networks: The case of Mexican migration. *Demography*, 40(2), 289-307.
- Çağlayan, S. (2011). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (17):67-91.
- Daly, M., ve Silver, H. (2008). Social exclusion and social capital: A comparison and critique. *Theory and Society*, 37(6), 537-566.
- du Plooy, D. R., Lyons, A., & Kashima, E. S. (2020). Social capital and the well-being of migrants to Australia: Exploring the role of generalised trust and social network resources. *International Journal of Intercultural Relations*, 79, 1-12.
- Du, H., Li, X., Lin, D. (2015). Individualism and sociocultural adaptation: Discrimination and social capital as moderators among rural-to-urban migrants in China. *Asian Journal of Social Psychology*, 18(2), 176-181.
- Erel, U. (2010). Migrating cultural capital: Bourdieu in migration studies. *Sociology*, 44(4), 642-660.
- Forrest, R., ve Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban studies*, 38(12), 2125-2143.
- Franck, A.K ve Speher, A (2010) Women's economic Migration in the Context of Globalization. WIDE Annual Conference 2010. Bucharest, Romania. Erişim Adresi: www.wide-network.org.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. *Journal of Management & Economics*, 22(1):159-181.
- Gök, M. (2016). Family as a significant source of social capital: Structural restrictions and discussions Sosyal sermayenin önemli bir kaynağı olarak aile: Yapısal sınırlamalar ve tartışmalar. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 881-899.
- Granberry, P. J. (2014). More social than capital: Social capital accumulation through social network exchange among legal and unauthorized Mexican migrants. *The Social Science Journal*, 51(4), 590-597.
- Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585-605.
- Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of ethnic and migration studies*, 34(4), 585-605.
- Hellermann, C. (2006). Migrating alone: tackling social capital? Women from Eastern Europe in Portugal. *Ethnic and Racial Studies*, 29(6), 1135-1152.

- Hommerich, C., & Tiefenbach, T. (2018). Analyzing the relationship between social capital and subjective well-being: The mediating role of social affiliation. *Journal of Happiness Studies*, 19(4), 1091-1114.
- IOM, Göç ve Entegrasyon. Erişim adresi: www.turkey.iom.int/tr/göç-ve-entegrasyon
- IOM, World Migration Report Facts And Figures, 2015.
- IOM,(2020).UN world migration report 2020. Erişim Adresi:
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
- Julkunen, I., Ruch, G., & Nurmi, A. (2022). Social work in a superdiverse society: a conceptual exploration of cooperation in professional practice. *European Journal of Social Work*, 1-14. DOI: 10.1080/13691457.2022.2066634
- Kadushin, C., 2004. Introduction to Social Network Theory. Boston, MA.
<http://melander335.wdfiles.com/local--files/reading-history/kadushin.pdf>
- Katz, N., Lazer, D., Arrow, H., & Contractor, N. (2005). "The network perspective on small groups." *Theories of small groups: Interdisciplinary perspectives* (2005): 277-312.
<https://nosh.northwestern.edu/journals/2004Katz-1.pdf>
- Kawar, M. (2004). Gender and migration: Why are women more vulnerable. *Femmes et mouvement: genre, migrations et nouvelle division internationale du travail*, 71-87. Erişim Adresi:
<http://www.antigone.gr/files/en/library/selected-publications-on-migration-and-asylum/international/070603.pdf>
- Kindler, M. (2021). Networking in contexts: qualitative social network analysis' insights into migration processes. *Global Networks*, 21(3), 513-528.
- Klarenbeek, L. M. (2019). Relational integration: a response to Willem Schinkel. *Comparative Migration Studies*, 7(1), 1-8.
- Klarenbeek, L. M. (2021). Reconceptualising 'integration as a two-way process'. *Migration studies*, 9(3), 902-921.
- Koser Akcapar, S. (2010). Re-thinking migrants' networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey. *International migration*, 48(2), 161-196.
- Kurşunlugil, İ. (2012). Göç Çalışmalarına Tersinden Bakmak: İstanbul'daki Avrupa Vatandaşlarının Göç Süreçleri ve Göçmenlik Halleri. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 4.23-45.
- Kwok, J. (2003). Social welfare, social capital and social work: personal reflection of a Hong Kong social worker. *International Social Work*, 51(5), 699-704.)
- Lin, N. (2017). Building a network theory of social capital. *Connections*.22(1):28-51.

- Liu, D., Ainsworth, S. E., & Baumeister, R. F. (2016). A meta-analysis of social networking online and social capital. *Review of General Psychology, 20*(4), 369-391.
- Martikainen, T ve Baumann, M. (2010). South Asian Religions and Civic Engagement in the Nordic Countries and Switzerland. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration, 5*(2): 3.
- McKenzie, D ve Rapoport, H (2007). Network effects and the dynamics of migration and inequality: theory and evidence from Mexico. *Journal of Development Economics, 84*(1), 1-24.
- Mishra, S. (2018). Feminization of poverty and dimension of women's agencies. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies, 6*(2), 93-100.
- Modi, R (2012). Generational Differences in Immigrant Adolescent Civic and Political Engagement Attitudes. Erişim Adresi:pdfs.semanticscholar.org).
- Murgas, F., Petrovic, F., & Tirpakova, A. (2022). Social Capital as a Predictor of Quality of Life: The Czech Experience. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(10), 6185.
- Nawyn, S. J. (2010). Gender and migration: Integrating feminist theory into migration studies. *Sociology Compass, 4*(9), 749-765.
- Nawyn, S. J., Gjokaj, L., Agbényiga, D. L., Grace, B. (2012). Linguistic isolation, social capital, and immigrant belonging. *Journal of Contemporary Ethnography, 41*(3), 255-282.
- Nguyen, H. T., Le, M. K., Nguyen, T. T. D., Dao, V. P. L., & Nguyen, N. T. (2022). Social capital and migration: A case study of rural Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business, 9*(1), 63-71.
- Olliff, L., Baak, M., Baddeley, M., Lino Lejukole, J., Munyonge, E., Saidi, I., & Treuren, G. J. (2022). "We will start building from that": Social capital, social networks and African migrants' job-seeking experiences in Australia. *Australian Journal of Social Issues*. DOI: 10.1002/ajs4.205
- Özcan, E. D. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika, 2*(4), 183-215).
- Palloni, A., Massey, D. S., Ceballos, M., Espinosa, K., & Spittel, M. (2001). Social capital and international migration: A test using information on family networks. *American Journal of Sociology, 106*(5), 1262-1298.
- Paz Alencar, A. & Tsagkroni, V. (2019). Prospects of refugee integration in the Netherlands: Social capital, information practices and digital media. *Media and Communication, 7*(2), 184-194.
- Piper, N. (2006). Gendering the politics of migration 1. *International Migration Review, 40*(1), 133-164.

- Prieto, L., Sagafi-nejad, T., Janamanchi, B. (2013). A Bourdieusian perspective on acculturation: Mexican immigrants in the United States. *Administrative Sciences*, 3(4): 290-305.
- Ryan, L. (2011). Migrants' social networks and weak ties: accessing resources and constructing relationships post-migration. *The Sociological Review*, 59(4), 707-724.
- Saggar, S., Sommerville, W., Ford, R., & Sobolewska, M. (2012). The Impact of Migration on Social Cohesion and Integration. UK Border Agency. Erişim Adresi:https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/56718536/FULL_TEXT.PDF
- Schiefer, D., & Van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579-603.
- Spoonley, P., Peace, R., Butcher, A., & O'Neill, D. (2005). Social cohesion: A policy and indicator framework for assessing immigrant and host outcomes. *Social policy journal of New Zealand*, 24(1), 85-110.
- Şeker, D ve Uçan,G (2016). Göç sürecinde kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1):190-214.
- Tacoli, C., & Mabala, R. (2010). Exploring mobility and migration in the context of rural—urban linkages: why gender and generation matter. *Environment and Urbanization*, 22(2), 389-395.
- Thieme, S., & Siegmann, K. A. (2010). Coping on women's backs: social capital-vulnerability links through a gender lens. *Current Sociology*, 58(5), 715-737.
- Toma, S., Vause, S. (2014). Gender differences in the role of migrant networks: Comparing Congolese and Senegalese migration flows. *International Migration Review*, 48(4), 972-997.
- Tzanakis, M. (2013). Social capital in Bourdieu's, Coleman's and Putnam's theory: empirical evidence and emergent measurement issues. *Educate*, 13(2), 2-23.
- Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs*, 1(5), 13-32.
- Williamson, S. H. (2017). Globalization as a racial project: Implications for human trafficking. *Journal of International Women's Studies*, 18(2), 74-88.
- Wong, S. (2010). *Exploring 'unseen' social capital in community participation: everyday lives of poor mainland Chinese migrants in Hong Kong* (p. 220). Amsterdam University Press
- Xulu-Gama, N. (2022). Migrant Women's Experiences in the City: A Relational Comparison. In *Migration in Southern Africa* (pp. 125-137). Springer, Cham. Erişim Adresi:<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-92114-9.pdf>

- Yakushko, O., & Morgan-Consoli, M. L. (2014). Gendered stories of adaptation and resistance: A feminist multiple case study of immigrant women. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36(1), 70-83.
- Yaman, A. (2016). Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 94-127.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın:“ göçün feminizasyonu” ve kadın göçmenlerin durumu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383-400.
- Zetter,R., Griffiths,D., Sigona,N ve diğerleri (2006) Immigration social cohesion and social capital.What are the links?. Joseph Rowntree Foundation Publication. Erişim:www.Jfr.org.uk/bookshop)
- Zihniöğlü, Ö., ve Dalkıran, M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOs as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-18.